

Білоцерківський національний аграрний університет

Соціально-гуманітарний факультет

Круглий стіл до дня Європи

**«Європейський вимір відновлення України: міжнародно-правові механізми,
інструменти та виклики»**

В межах роботи гуртка «Актуальні проблеми міжнародного права»

(електронне видання)

5 травня 2026 рік

м. Біла Церква

«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ВИКЛИКИ»: матеріали круглого столу присвячені до дня Європи – м. Біла Церква: БНАУ, 2026. 89 с.

Матеріали електронного видання містять питання, що стосуються обговорення широкого кола актуальних проблем щодо забезпечення та захисту прав людини в умовах воєнного стану, а також аналізу відповідності національної правової системи міжнародним стандартам у сфері прав людини.

Збірник підготовлено за авторською редакцією доповідей учасників круглого столу без літературного редагування. Відповідальність за зміст поданих матеріалів та точність наведених даних несуть автори.

© Авторські тексти, 2026

Список використаних джерел:

1. Грицаєнко Р. Правовий статус присяжних в умовах вдосконалення інституту суду присяжних в Україні. Підприємництво, господарство, право. 2018. № 9/2018. 288 с.

УДК 347(477)

ФОРС-МАЖОР, HARDSHIP І ПЕРЕГЛЯД ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ (PECL, DCFR, ПРИНЦИПИ УНІДРУА)

Єфремова І.І., доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін
Соціально – гуманітарний факультет
Білоцерківський національний аграрний університет

Відбудова України – це не лише питання фізичного відновлення й фінансування відновлення, а й тонка правова робота зі збереженням договірної рівноваги в умовах турбулентності. В умовах війни, коли може відбуватись розірвання ланцюгів постачання різноманітної продукції, як наслідок цінові шокуючі коливання вводять в стан зупинки або зміни сталих домовленостей, постає питання: як зберегти комерційні зв'язки, дотриматись мети контракту без зради принципу обов'язковості зобов'язань?

Європейська доктрина приватного права дає відповідь за допомогою тріади категорій – форс-мажор, hardship і перегляд домовленостей – які дозволяють поєднати принципи добросовісності, пропорційності та передбачуваності.

Договірне право завжди балансує між *pacta sunt servanda* та коригуванням обов'язків за радикальної зміни обставин. Європейська уніфікована думка – від PECL до DCFR – зближує підходи, а Принципи УНІДРУА кодифікують їх у норми про форс-мажор і hardship.

ЦК України не оперує поняттям «форс-мажор», натомість застосовується визначення «непереборна сила». Так, за ч. 1 ст. 617 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [1].

На законодавчому рівні, термін «форс-мажорних обставин» міститься у ч. 2 ст. 14-1 ЗУ «Про торгово-промислові палати в Україні» [2]. Так, форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами.

Судова практика оперує обома цими поняттями як тотожними. З огляду на наведене нормативно-правове регулювання Касаційним господарським судом форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) розглядаються як надзвичайні і невідворотні обставини за даних умов здійснення господарської діяльності, що об'єктивно унеможливають виконання особою зобов'язань за умовами договору, обов'язків, передбачених законодавством.

Ознаками форс-мажорних обставин є такі елементи: вони не залежать від волі учасників цивільних відносин; мають надзвичайний характер; є невідворотними; унеможливають виконання зобов'язань за даних умов здійснення господарської діяльності.

Hardship (істотна зміна обставин) – це юридична концепція, згідно з якою виконання зобов'язань за договором стає надмірно обтяжливим для однієї зі сторін через події, що виникли після укладання угоди і які неможливо було передбачити.

У цивільному праві України поняття hardship (ускладнення або істотна зміна обставин) регулюється ст. 652 Цивільного кодексу України, та означає ситуацію, коли після укладення договору обставини змінилися настільки, що виконання зобов'язання

стало для однієї зі сторін надзвичайно обтяжливим, хоча фізично та юридично можливим.

Таким чином, форс-мажор – це неможливість виконання зобов'язання, а *hardship* – це надмірна обтяжливість без повної неможливості. В кожному випадку настають різні наслідки: внаслідок форс-мажорних обставин може відбуватись звільнення від відповідальності або призупинення відповідальності у разі настання *hardship* відбувається перегляд та адаптація договору до нових умов.

У світовій комерційній практиці, у разі коли умови укладеного договору стають надзвичайно не вигідними для однієї зі сторін через значну зміну обставин обґрунтовано втрачає інтерес до його виконання. Різні держави та їхні правові доктрини мають різні підходи до правового регулювання цієї проблеми, що ще раз підкреслює необхідність уважно підходити до вибору матеріального права, якому підпорядковується зовнішньо-економічний договір.

Щодо законодавства України, слід зазначити, що наше законодавство прямо передбачає можливість внесення змін до договору або його розірвання у разі суттєвої зміни обставин як за взаємною згодою сторін, так і судом у випадках, визначених законом.

Для врегулювання положень зовнішньо-економічних контрактів переважно ключові норми Принципів УНІДРУА (UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, версія 2016) щодо форс-мажору та *hardship*. Так, Force majeure – стаття 7.1.7 (Force Majeure), пряма норма про «impediment beyond control», критерії непередбачуваності/невідворотності, наслідки і обов'язок повідомлення.

Hardship – статті 6.2.1 – 6.2.3 (Hardship) 6.2.1 – принцип *pacta sunt servanda* із застереженням про *hardship*. 6.2.2 – визначення *hardship* (істотний дисбаланс, подія поза контролем, непередбачуваність тощо). 6.2.3 – наслідки: обов'язок ініціювати переговори; у разі їх провалу – повноваження суду/арбітражу адаптувати або розірвати договір.

Підсумовуючи зазначене, необхідно вказати на той факт, що розмежування інститутів форс-мажору та hardship є концептуально необхідним. Форс-мажор стосується об'єктивної неможливості виконання зобов'язання та спричиняє звільнення сторін від відповідальності за прострочення або невиконання; hardship пов'язаний із якісною зміною еквівалентності зобов'язання та тягне ініціювання переговорів і потенційну адаптацію умов договору. Змішування цих категорій спотворює як підстави, так і правові наслідки.

Європейські уніфікаційні акти встановлюють ієрархію реакцій на надзвичайні події, такі як PECL, DCFR та Принципи УНІДРУА кодифікують послідовність дій, які полягають в своєчасному повідомленні про обставини, що настали, вжиття заходів щодо запуску процесів зниження ризиків, збитків або зменшення наслідків якоїсь проблеми чи загрози, добросовісні переговори і, за відсутності результату – судову або міжнародно арбітражну корекцію та/або припинення зобов'язання. Така ієрархія слугує інструментом збереження економічної мети договору.

В кожному зобов'язальному правовідношенні пріоритет має надаватись збереженню договірної рівноваги шляхом пропорційної адаптації. Адаптація (перегляд строків, обсягів, ціни, індексацій) у більшості випадків є економічно та соціально ефективнішою за припинення зобов'язань, особливо у сфері відбудовчих проєктів з високою суспільною цінністю.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 1 лют. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 24.05.2026)
2. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text> (дата звернення: 24.05.2026).

3. ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ДОГОВОРІВ
УНІДРУА [URL:https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Ukrainian-bl.pdf](https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Ukrainian-bl.pdf) (дата звернення: 24.05.2026).

УДК 349.42

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Мельник В.О., к.ю.н., доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін
Соціально – гуманітарний факультет
Білоцерківський національний аграрний університет

Досліджено особливості складання процесуальних документів в умовах європейської інтеграції та післявоєнного відновлення України. Проаналізовано вплив міжнародно-правових стандартів, практики Європейського суду з прав людини та цифровізації правосуддя на вимоги до юридичного письма. Обґрунтовано необхідність удосконалення навичок підготовки процесуальних документів відповідно до європейських принципів доступності, обґрунтованості та ефективності судового захисту.

Сучасний етап відновлення України нерозривно пов'язаний із реалізацією європейського вектора розвитку держави та адаптацією національної правової системи до стандартів Європейського Союзу. Одним із важливих напрямів таких змін є вдосконалення процесуальної діяльності юристів, зокрема підготовки процесуальних документів, які виступають основним інструментом реалізації права на судовий захист [1].

У процесі євроінтеграції особливого значення набуває імплементація міжнародно-правових стандартів справедливого судочинства. Відповідно до

ЗМІСТ

Сокиринська О. А. ЗАКОННІ ВІЙСЬКОВІ ЦІЛІ	3
Бровко Н.І. БЛАГОДІЙНІСТЬ ЯК ПРОЯВ ГУМАНІЗМУ ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	5
Макарчук В. В. РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР.....	9
Сімакова С. І. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ І.....	12
Малишко І. В. КОНФЛІКТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ	15
Терещук М. М. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ ЄВРОПИ.....	17
Настіна О. І. ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ В УКРАЇНІ: ОСВІТНЯ, СОЦІАЛЬНА ТА ПРАВОЗАХИСНА ФУНКЦІЇ	20
Звонарьов О. Ю. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	23
Тимощук О. Г. ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СТРАХУВАННЯ ВОЄННИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ.....	26
Клочко В.М. НАЗК, ЯК ЦЕНТРАЛЬНИЙ ОРГАН ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ	29
Пахомова А.О. СУД ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ТА ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	33

Сфремова І.І. ФОРС-МАЖОР, HARDSHIP І ПЕРЕГЛЯД ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ (PECL, DCFR, ПРИНЦИПИ УНІДРУА).....	35
Мельник В.О. ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	37
Ігнатенко В.Д. Яценко О.О. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТІВ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ФІЛОЛОГІЧНИЙ ВИМІР.....	41
Резнік В.Г. ЦИФРОВА ЛІНГВОДИДАКТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ.....	44
Ярмоленко Ю.В. ПРАВОВА АРГУМЕНТАЦІЯ ТА ТЕХНІКА ЮРИДИЧНОГО ПИСЬМА: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ.....	48
Столбецька С.Б. РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО АГРАРІЯ: ДОСВІД ФРАНЦУЗЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ.....	50
Сердюченко О.В. ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ АСПЕКТИ.....	54
Дужа І. А. ПОЛІТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ, БЕЗПЕКИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ.....	56
Кириченко В.В. КОНФЛІКТИ ПОДВІЙНОГО ПОДАТКОВОГО РЕЗИДЕНСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ МАСОВОЇ МІГРАЦІЇ.....	64
Степенко Д.І. СВОБОДА СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ	60
Кузьомко Т.Р. ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ В АФГАНІСТАНІ : ВИТОКИ ТА МІЖНАРОДНО – ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	67
Панченко О.М. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ГРАНТИ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ ГРАНТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА ТА	